

Factors Affecting Youth's Use of Urban Public Spaces (Case Study: Tehran Youth)

Maryam Zareian *

Faculty Member and Head of the Social Department
of the Road, Housing and Urban Development
Research Center, Tehran, Iran.

Vida Razi

Researcher in the Social Department of the Road,
Housing and Urban Development Research Center,
Tehran, Iran.

Introduction

In general, urban space is a mutual connection between relationships and behaviors. That means, while it is the place of proximity of individual identities, it is the most important factor in acquiring identity in urban life and affects human behaviors and relationships. Public spaces are one of the most important parts of any city, because most encounters and interactions between different social groups take place in them, and they include all the parts to which people have physical and visual access. It is because of the role of urban public spaces in strengthening the socio-cultural image of the city that special attention is paid to these spaces in urban development programs nowadays.

Tehran, as the largest city in Iran in terms of economy and population, needs socio-cultural benefits from urban public spaces more than any other city in the country. Therefore, the present study aims to study the factors influencing the amount and type of use of public spaces by young adults in Tehran.

Research Question(s)

The purpose of the present study is to answer the following questions through analyzing factors affecting young adults' use of urban public spaces:

1. To what extent do young adults living in Tehran use urban public spaces for their elective and social activities?
2. What factors make urban public spaces unsuitable for their elective and social activities?
3. What are the main elective and social activities of young adults in Tehran's public spaces?

* Corresponding Author: m.zareian@bhrc.ac.ir

How to Cite: Zareian, M;vida razi, V .(2024). Factors affecting young adults' use of urban public spaces, *Journal of Social sciences*, 31 (105), 127-154.

Literature Review

In the context of the present topic, Elaheh Abniki (2012) has conducted a sociological study of the use of public space by youth in Tehran. This study focuses on shopping malls in Tehran and mainly on theories of power. Nazila Rashidpour (2010) has also studied the quality and desirability of public space in the streets of Tabriz and has evaluated the public places of this city according to various indicators of the quality of public space.

Fleury-Bahi et al. (2008) have studied the factors affecting the level of satisfaction with the environment.

Materials and Methods

In the present study, the Quantitative method and survey have been used. First, with the method of documentary study, primary information was collected, and then the sample community was examined using interviews and questionnaires. The statistical population of this study includes all people over 15 years old living in Tehran.

In this research, Cochran's formula was used to determine the sample size. The final sample is considered equal to 600, and the obtained sample size was divided according to the population of each district.

Results

The results of the study show that youth are dissatisfied with the lack of security, especially in the streets, and do not consider these spaces to be very safe. Moreover, the findings indicate that the main reason for the presence of youth in these spaces is to spend leisure time and meet friends. And this issue shows that public spaces are places for social interaction and expanding the network of friends.

Furthermore, the results of the research showed that males use these places more than women, and one of the reasons for the lower presence of women in these places is the lack of a sense of security and cultural attitudes towards women.

Keywords: Public Spaces, Youth, Leisure Time, Urban Development

عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: جوانان شهر تهران)

عضو هیئت علمی و رئیس بخش اجتماعی مرکز تحقیقات
راه، مسکن و شهرسازی، تهران، ایران.

مریم زارعیان *

پژوهشگر بخش اجتماعی مرکز تحقیقات راه، مسکن و
شهرسازی، تهران، ایران.

ویدا راضی

چکیده

در مطالعه حاضر، نحوه استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهری مورد بررسی قرار گرفته است تا عوامل مؤثر بر کاهش حضور جوانان در عرصه عمومی شهر، شناسایی شود. بدین منظور ۶۰۰ نفر از جوانان ۱۸-۲۵ ساله شهر تهران بر اساس نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای به عنوان نمونه آماری انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفتند. روش جمع آوری اطلاعات، روش میدانی و تکنیک مورد استفاده نیز تکنیک پیمایش با استفاده از ابزار مصاحبه و پرسشنامه بوده است. تجزیه و تحلیل داده ها نیز با استفاده از شیوه های آماری انجام گرفت. نتایج نشان می دهد فضای اجتماعی شهر، تأثیر مثبت و معناداری بر سبک گذران اوقات فراغت جوانان دارد و پارک ها و کافی شاپ ها از جمله مکان های عمومی ترجیحی جوانان هستند. همچنین مردان بیشتر از زنان از فضاهای عمومی استفاده می کنند و عمده جوانان استفاده کننده از فضاهای عمومی را افراد مجرد تشکیل می دهند. همچنین رابطه میان چهار متغیر میان نظمی اجتماعی، میان نظمی کالبدی، احساس امنیت و متغیر جمعیت شناختی مانند سن، جنس و تحصیلات با میزان استفاده از فضای عمومی معنادار است.

واژه های کلیدی: فضاهای عمومی، جوانان، اوقات فراغت، توسعه شهری.

طرح مسئله

فضای شهری در مفهومی عام، ارتباط متقابل میان روابط و رفتارهاست. یعنی ضمن آن که محل همجواری هویت‌های فردی است، در یک زندگی شهری خود به مثابه مهم‌ترین عامل احراز هویت بوده و بر رفتارها و روابط انسانی تأثیر می‌گذارد. علاوه بر این، فضای شهری به عنوان یک فضای عمومی محل ظهور و حیات بخشی اندیشه‌ها و خواست‌های فردی و اجتماعی انسان‌هاست، یعنی مهم‌ترین مرکز ادراکات اشتراکی آدمی است و شاید به همین دلیل در توسعه انسانی جوامع نقش مهمی دارد.

به دلیل نقش فضاها در تقویت وجهه فرهنگی-اجتماعی شهر است که امروزه در برنامه‌های توسعه شهری به این فضاها توجه ویژه‌ای می‌شود. فضاها عمومی از مهم‌ترین بخش‌های هر شهر هستند، چرا که بیشترین برخوردها و کنش‌های متقابل میان گروه‌های مختلف اجتماعی در آن‌ها صورت می‌گیرد و شامل تمامی بخش‌هایی است که مردم به آن‌ها دسترسی فیزیکی و بصری دارند.

فضاهای شهری که برای ارتقای سرزندگی و نشاط در مکان‌های عمومی مورد استفاده قرار می‌گیرند، اهمیت خاصی دارند. گل^۱ شهری را که انسان خاطرات خوبی از آن دارد، شهری دوست‌داشتنی و با هویت نامیده و معتقد است شهر با هویت به مراتب ایمن‌تر است. فضاها عمومی در مقولاتی نظیر ایجاد و تقویت غرور شهری، افزایش گردشگری و سرمایه‌گذاری اقتصادی و کمک در افزایش گردشگران و سرمایه‌گذاری اقتصادی و کمک در ایجاد سلامتی و بهبود کیفیت زندگی نیز به شهرها سود رسانده‌اند و نقش عمده‌ای در الگوهای برنامه‌ریزی شهری و اجتماعی کردن مجلات دارند (Kashani jou, 2020: 89).

فضاهای شهری که در ساعات مختلف روز و به طور متنوع مورد استفاده قرار می‌گیرند، ایمن‌تر و بانشاط‌تر هستند؛ به ویژه در شب. شهری که در شب زنده است، ایمنی فضاها آن بیشتر است. به گفته جین جیکوبز^۲، شهر یک ارگانسم اجتماعی متشکل از واحدهای زنده

1. Ghel

2. Jine Jacobs

است؛ تراکم و اختلاطی از فعالیت‌ها و ساختمان‌های گوناگون به‌اضافه شلوغی و جنب‌وجوش مردم. ازاین‌رو او خواهان توقف تفکیک فعالیت‌ها است و بر این باور است که با فراهم آوردن عرصه‌های بالقوه‌ای از امکان برقراری روابط متقابل اجتماعی و گستره‌ای از رفتارهای گوناگون می‌توان به مراکز شهری معنا بخشید. گاتمن نیز شهر را به مثابه پدیده‌ای اجتماعی و سیاسی با جریان‌های هم‌زمان سه عنصر «تعداد زیادی مردم، محیط مصنوع‌شان و ترکیبی از الگوهای زندگی» می‌داند (Madanipour, 2008: 84).

«آلتمن» نقطه مقابل مشارکت اجتماعی را اجتماع‌گریزی، بی‌میلی افراد به معاشرت و همیاری اجتماعی، ناهنجاری‌های رفتاری و بی‌تفاوتی به عرصه‌های جمعی دانسته و این عوارض را ناشی از زندگی پرسرعت و فقدان فضاها و مکان‌های جمعی مناسب از دیگر سو قلمداد می‌کند (Altman, 2003: 8).

تهران به‌عنوان بزرگ‌ترین شهر ایران به لحاظ ساختار اقتصادی و جمعیتی بیش از هر شهر دیگر در کشور نیازمند مزایا و فواید اجتماعی- فرهنگی حاصل از فضاهای عمومی شهری است. در این میان جوانان به‌عنوان بخش قابل‌توجهی از جمعیت تهران به دلیل تفاوت‌های نسلی در مقایسه با کهن‌سالان ساکن شهر، نیازمند استفاده‌های متنوع‌تری از فضای عمومی شهر برای گذراندن اوقات فراغت و توسعه روابط و علایق فرهنگی- اجتماعی‌شان هستند. نویسندگان مقاله درصدد آن بوده‌اند تا معیارها و عوامل اثرگذار بر استفاده و عدم استفاده جوانان از فضاهای شهری را تحلیل نموده و موضوع را عمیق‌تر مورد موشکافی قرار دهند.

بنا بر آنچه مطرح شد، مطالعه پیش‌رو به بررسی عوامل اثرگذار بر میزان و نوع استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهر تهران می‌پردازد. پرسش آن است که جوانان ساکن در تهران تا چه اندازه از فضاهای عمومی شهری برای فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی خود استفاده می‌کنند؟ چه عواملی سبب نامساعد شدن فضاهای عمومی شهری برای فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی آنان می‌باشد؟ عمده فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی جوانان در فضای عمومی تهران چیست؟

و در ادامه مهم‌ترین مشکلات این فضاها از دید شهروندان بررسی می‌شود و در نهایت راهکارهایی برای رضایت شهروندان از فضاهای عمومی شهری ارائه خواهد شد.

پیشینه تحقیق

در زمینه موضوع حاضر، الهه آب‌نیک‌کی (۱۳۹۱) به بررسی جامعه‌شناختی استفاده‌جویان از فضای عمومی در تهران پرداخته است. این مطالعه بر مراکز خرید در تهران و بیشتر بر نظریه‌های قدرت متمرکز است. نازیلا رشیدپور (۱۳۸۹) نیز به مطالعه کیفیت و میزان مطلوبیت فضای عمومی در خیابان‌های تبریز پرداخته و با توجه به شاخص‌های مختلف کیفیت فضای عمومی، مکان‌های عمومی این شهر را مورد ارزیابی قرار داده است. علی ذوقی (۱۳۸۹) در مطالعه خود به سنجش کیفیت فضای عمومی خیابان ولیعصر (عج) تهران در حداثی چهارراه جمهوری تا میدان ولیعصر (عج) پرداخته است. او این فضا را برحسب مطلوبیت مبلمان شهری، امنیت و... مورد مطالعه قرار داده است. مجتبی رفیعیان و مهسا سیفایی (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای با عنوان «سنجش شاخص‌های مؤثر بر مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از منظر گروه‌های خاص اجتماعی (زنان)» ضمن تأکید بر ضرورت حضور مؤثر گروه‌های اجتماعی خاص، تلاش کرده‌اند با بررسی یک فضای عمومی شهری (میدان نبوت) میزان مطلوبیت این فضای شهری را برای حضور زنان مورد بررسی قرار دهند. روش بررسی بر طراحی پرسشنامه، مصاحبه عمیق برای تدوین پرسشنامه‌ها و در نهایت تحلیل آماری داده‌ها استوار بوده است. سنجش تأثیرگذاری فضاهای عمومی شهری بر میزان اجتماعی شدن و تقویت مشارکت اجتماعی زنان از جمله موارد مورد بررسی در این مقاله است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که از نظر زنان اجتماع‌پذیر بودن فضا و نظارت اجتماعی در آن بیشترین ارتباط را با میزان مطلوبیت فضای عمومی شهری دارد.

سید عباس یزدانفر و همکاران وی نیز در سال ۱۳۹۲ پژوهشی با عنوان «فضاهای عمومی و افزایش تعاملات اجتماعی؛ مطالعه موردی: مجتمع مسکونی کوثر و فاز ۲ مجتمع مسکونی اکباتان» انجام داده‌اند. یافته‌های این پژوهش که به روش اسنادی و پیمایشی در

دو منطقه متفاوت از تهران انجام شده، نشان می‌دهد در شهرک اکباتان به دلیل عدم کنترل رفت و آمد افراد غیر ساکن در مجتمع‌های مسکونی آن، ساکنان از نبود امنیت کافی گله‌مند هستند ولی به دلیل وجود فضاهای عمومی مناسب برای انجام فعالیت‌های ورزشی، گپ و گفت‌وگو و خرید از بازارچه محل، سرزندگی و نشاط زیادی در آن به چشم می‌خورد. ساکنان شهرک کوثر هم به لحاظ احساس امنیت و هم کیفیت و کمیت فضاهای عمومی محل از وضعیت موجود کاملاً ناراضی هستند.

فلئوری باهی^۱ و همکاران او (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی عوامل تأثیرگذار بر میزان رضایت از محیط پرداخته‌اند. در این پژوهش چهار دسته عوامل شامل تصور از محیط اجتماعی^۲، دسترسی به خدمات، فضای سبز و روابط اجتماعی موردسنجش قرار گرفتند. هر یک از این عوامل به شاخص‌هایی تقسیم شده است که وجود فضای سبز عمومی با ۰/۷۸۵، نوع مردمی که روزانه با آن‌ها برخورد می‌شود با ۰/۷۵۵ و کیفیت فضای سبز محیط با ۰/۷۳۴ به ترتیب بیشترین همبستگی را با میزان رضایت از محیط داشته‌اند. در پژوهشی دیگر، بونز^۳ و همکاران وی (۱۹۹۱) عوامل اثرگذار بر میزان رضایت از محیط از جمله تراکم اجتماعی (ازدحام و شلوغی) در یکی از محلات شهر رم را بررسی کردند. نتایج بررسی آن‌ها نشان می‌دهد استنباط ساکنان از مفهوم تراکم منوط به الگوهای ارزیابی رضایت‌مندی از محیط در هر محله، ویژگی‌های فضایی-کالبدی مکان مورد مطالعه و ویژگی‌های اجتماعی-جمعیتی ساکنان است.

درنا کیاور هم در سال ۲۰۱۱ مطالعه‌ای در کشور ترکیه با عنوان «بررسی و شناخت تفاوت‌های جنسیتی در نوع و میزان کاربری فضاهای عمومی» انجام داده است. نتایج پژوهش نشان داد که بیشترین استفاده‌کنندگان از پارک، زنان و مردان جوان هستند. همچنین مردان جوان بخشی از پارک را به خود اختصاص داده و به معاشرت با همدیگر

1. Fleury-Bahi

2. Social image of the neighborhood

3. Bonnes

می‌پردازند. علاوه بر آن، ملاقات افراد جدید و برقراری روابط اجتماعی با آنها از دلایل دیگر حضور افراد در پارک بوده است. از دلایل مهم دیگر حضور افراد در پارک، انجام ورزش و پیاده‌روی است. همچنین به علت رایگان بودن، یکی از مکان‌های مورد علاقه زوج‌های جوان است.

مبانی نظری

فضا از جمله مفاهیم پیچیده‌ای است که در مورد مفهوم و کارکرد آن توافق کلی وجود ندارد و در اغلب موارد با مفاهیم دیگری از قبیل مکان و محیط درآمیخته می‌شود. فضا مقوله‌ای بسیار عام است. فضا تمام جهان هستی را پر می‌کند و ما را در تمام طول زندگی احاطه کرده است (Bacon, 1997: 71).

به تعبیری، «درحالی که فضا را گستره‌ای باز و انتزاعی می‌بینیم، مکان بخشی از فضا است که به وسیله شخصی یا چیزی اشغال شده است و دارای بار معنایی و ارزشی است» (Madanipour, 2008: 79). تیبالدز^۱ (۱۹۹۲) نیز فضای عمومی شهری را این گونه تعریف می‌کند: تمام بخش‌های بافت شهری که عموم مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند. بدین ترتیب خیابان‌ها، پارک‌ها، میادین به ساختمان‌هایی که محصورشان می‌کنند و محدوده‌شان را مشخص می‌کنند، گسترش می‌یابند. فضای عمومی شامل قسمت‌هایی از محیط طبیعی و مصنوع است که عموم مردم به راحتی به آن‌ها دسترسی دارند و شامل خیابان‌ها، میادین و سایر مسیرها و مکان‌هایی که دیگران حق عبور و اسکان در آن‌ها را دارند در مناطق مسکونی، تجاری و محله‌ها، فضاهای باز و پارک‌ها و فضاهای موردی-عمومی که دسترسی عموم مردم حداقل در ساعاتی از روز در آن آزاد است، می‌شود (Rafieian, 2002: 81).

1. Tibalds

سنجش رضایت نه فقط بر اساس محیط عینی، بلکه همچنین بر پایه ادراک افراد از محیطی که به آن تعلق دارند، صورت می‌پذیرد. به‌طور کلی ضروری است ترکیبی از شاخص‌های عینی و ذهنی در فرآیند پژوهش مورد استفاده قرار گیرد. شاخص‌های ذهنی حصول آگاهی از میزان رفاه/رضایتمندی افراد و نیز آنچه را از نظر مردم مهم تلقی می‌شود، امکان‌پذیر می‌گرداند.

این شاخص‌ها نشان‌دهنده وابستگی افراد به محیط سکونت خویش و وجود حمایت و پشتیبانی عمومی از محیط هستند. شاخص‌های عینی برای سنجش آن دسته از جوانب محیطی که ارزیابی آن‌ها به‌دشواری صورت می‌گیرد، مورد نیاز است. این شاخص‌ها نقطه عزیمتی برای سیاست‌گذاری محیطی محسوب می‌شوند و ضامن اعتبار معیارهای ذهنی هستند (Van camp, et al, 2003).

به عبارت دیگر فضاهای عمومی، فضاهایی هستند که ما با غریبه‌ها شریک می‌شویم، مردمی که اقوام، دوستان یا همکاران ما نیستند. آن‌ها فضایی برای فعالیت‌های سیاسی، اعمال مذهبی، بازی، تجارت و... هستند. فضاهای عمومی و نیمه‌عمومی-نیمه‌موردی در شهر زمینه مشارکت مردم را فراهم کرده و آن‌ها را باهم مرتبط می‌کند. مأمورد به همبستگی اجتماعی و ارتباطات متقابل چهره به چهره، تحرک فکر و اندیشه و اهمیت زیباشناختی فضاهای شهری تأکید دارد و ارتباطات یک‌جانبه و خودمحوری سودجویانه را نفی می‌کند. او بیان می‌کند که طراحی شهری قرین بازسازی تمدن است و باید امکان همزیستی و مشارکت را برای زندگی جمعی پدید آورد. براین اساس، با توجه بیش‌ازحد به فضاهای خصوصی مخالف است، زیرا در آن صورت ارزش‌های اجتماعی نادیده گرفته می‌شود و نهایتاً انسان شهرنشین هرچه بیشتر از گذشته، منزوی‌شده و زندگی جمعی در فضای شهری کمرنگ می‌شود (Pakzad, 2006).

از منظر جامعه‌شناختی، اهمیت فضا در نسبت آن با جامعه است. فضا ظرف شکل‌گیری مناسبات اجتماعی است، فضا و جامعه به شکل مشخصی به یکدیگر مربوط‌اند. این‌که بخواهیم به فضا بدون توجه به بستر اجتماعی آن یا به جامعه بدون توجه به ظرف

فضایی آن پردازیم، بسیار مشکل خواهد بود. این رابطه یک فرآیند دو طرفه است که در آن مردم و جوامع فضاها را به وجود آورده و تغییر می‌دهند، درحالی که مردم خود به طرق مختلف تحت تأثیر این فضاها قرار می‌گیرند (Carmona, 2008).

پژوهشگران با بررسی بیش از هزار فضای عمومی در سراسر جهان، دریافتند که موفق‌ترین و کاراترین فضاهای عمومی چهار کیفیت کلیدی دارند: این فضاها در دسترس هستند، افراد در آن‌ها درگیر فعالیت می‌شوند، راحت و دارای مناظر زیبایی هستند، و در نهایت مکانی اجتماعی هستند؛ یعنی جایی که افراد می‌توانند همدیگر را ملاقات کنند و با یکدیگر تعامل داشته باشند. این معیارها و تعدادی از جنبه‌های کمی یا شهودی سنجش آن‌ها در نمودار شماره ۱ آمده است.

با توجه به نکات گفته‌شده، می‌توان عوامل زیر را در ارزیابی کیفیت فضای عمومی از نظر استفاده‌کنندگان مؤثر دانست:

- **نظافت و پاکیزگی**^۱: آیا این مکان‌ها تمیز هستند و به تمیزی آن‌ها رسیدگی می‌شود؟

- **دسترسی**^۲: این فضاها تا چه اندازه در دسترس‌اند و قابلیت تحرک در آن‌ها وجود دارد؟

- **جذابیت**^۳: تا چه اندازه چشم‌نوازند؟

- **راحتی**^۴: آیا افراد در گذران اوقات فراغت در این مکان‌ها راحت‌اند؟

- **جامعیت**^۵: تا چه اندازه نیازهای مختلف قشر جوان جامعه را دربر می‌گیرد؟

- **سرزندگی و پویایی**^۶: تا چه حد از فضا بهره گرفته شده است و امکان انجام فعالیت‌های شاد و زندگی‌بخش وجود دارد؟

-
1. Cleanliness
 2. Accessibility
 3. Attractiveness
 4. Comfort
 5. Inclusively
 6. Vitality and viability

عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهری ... ، زارعیان و راضی | ۱۳۷

- عملکرد^۱: تا چه حد قابلیت به مرحله اجرا درآمدن فعالیت‌های مختلف در فضا

وجود دارد؟

- تمایز: آیا این فضا یک مشخصه واضح و ممتاز دارد؟

- ایمنی و امنیت: آیا این فضاها احساس امنیت را القا می‌کنند و امن هستند؟

- استحکام: تا چه حد در طول زمان، برای بهبود و سلامتی فضاها اقدام می‌شود؟

(Saifaei, 2005, Rafieian, 2010)

نمودار ۱- الگوی ارزیابی فضای عمومی شهری

میزان ونحوه استفاده از فضاهای شهری از سه مفهوم کلی تأثیر می گیرند: بی‌نظمی اجتماعی، بی‌نظمی کالبدی و متغیرهای زمینه‌ای استفاده‌کنندگان. بی‌نظمی اجتماعی به همه شاخص‌هایی می‌پردازد که با احساس امنیت روان‌شناختی مخاطبان در ارتباط است. بی‌نظمی کالبدی همه شاخص‌هایی است که احساس آرامش و زیبایی‌شناختی مخاطبان را درگیر می‌کند. همچنین متغیرهای زمینه‌ای نیز در استفاده از فضاهای عمومی شهری تأثیرگذار است. پس می‌توان این رابطه را در نمودار ۲ به شکل زیر ترسیم کرد:

نمودار ۲- الگوی نظری پژوهش؛ عوامل مؤثر بر استفاده از فضای عمومی

فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:

- زیرگروه‌های سنی-جنسی از نظر میزان و نحوه استفاده از فضای عمومی با هم تفاوت معناداری دارند،
- افراد با تحصیلات مختلف، در میزان و نحوه استفاده از فضای عمومی با هم تفاوت معناداری دارند،
- افراد با وضعیت‌های اقتصادی مختلف، در میزان و نحوه استفاده از فضای عمومی با هم تفاوت معناداری دارند،
- نبود احساس امنیت و میزان استفاده کم از فضای عمومی رابطه معناداری با هم دارند،
- بی‌نظمی‌های کالبدی در فضاهای عمومی و میزان استفاده کم از فضای عمومی رابطه معناداری با هم دارند.

روش تحقیق^۱

در پژوهش حاضر از روش کمی و پیمایش استفاده شده است. بدین ترتیب که اطلاعات اولیه توسط مطالعه اسنادی جمع‌آوری شده و اطلاعات موردنیاز از جامعه نمونه توسط ابزار مصاحبه و پرسشنامه بدست آمده است.

پرسشنامه حاوی ۳ دسته سؤال بود. سؤالات مربوط به میزان و نحوه استفاده از فضاهای عمومی، سؤالات مربوط به وضعیت فضاهای عمومی و دسته سوم سؤالات مربوط به وضعیت اقتصادی و اجتماعی پاسخگویان. جهت انجام پیش تست، پرسشنامه به ۵۰ نفر از جمعیت تحقیق که به طور اتفاقی گزینش شده بودند، داده شد. برای سنجش پایایی درونی آلفای کرونباخ گویه‌ها را محاسبه کردیم. با استفاده از برنامه spss، آلفای کرونباخ مقیاس برای گویه‌های مربوط به وضعیت فضاهای عمومی ۰/۸۳۲۱ به دست آمد و برای

گویه‌های مربوط به میزان و نحوه استفاده از فضاهای عمومی عدد ۰/۸۲۷۵ برای آلفا حاصل شد که نشان می‌داد ضریب پایایی گویه‌های هر دو بُعد زیاد است. جامعه آماری این طرح، شامل تمامی افراد بالای ۱۵ سال ساکن شهر تهران است. چارچوب نمونه‌گیری پژوهش شامل اطلاعات خانوار جمع‌آوری شده از سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ است. در این طرح برای تعیین اندازه نمونه از فرمول کوکران به‌صورت زیر استفاده می‌شود.

$$n = \frac{z^2 P(1-p)}{(rp)^2} = \frac{z^2}{r^2} \cdot \frac{1-p}{p}$$

با در نظر گرفتن این مسئله که ممکن است در مراحل نمونه‌گیری با خطاهای مختلفی روبه‌رو شویم نمونه نهایی برابر ۶۰۰ در نظر گرفته شده است. اندازه نمونه به‌دست‌آمده متناسب با جمعیت هر منطقه تقسیم شد. برای به دست آوردن نتایج دقیق و صحیح، با استفاده از نقشه‌های به‌روز شده مرکز آمار ایران و همچنین بانک‌های اطلاعاتی مربوط به بلوک‌های شهری تهران که از مرکز آمار ایران تهیه شده و به‌روز می‌باشد، از بلوک‌های شهری نمونه‌گیری شد. به این شکل که از هر بلوک شهری ده نفر برای مصاحبه انتخاب شدند که در نزدیک‌ترین فضای سبز، خیابان و مراکز خرید نزدیک بلوک موردنظر حضور داشتند.

تعاریف عملیاتی متغیرهای مستقل و وابسته به شکل زیر است:

فضاهای عمومی: فضایی است که میان فضاهای آزاد موردی خانه‌ها و محل کار قرار دارد. درواقع فضاهای عمومی از بناهای یادبود و میادین تا پارک‌های عمومی و فضاهای سبز را در برمی‌گیرد. به عبارت دیگر تمام بخش‌های بافت شهری که عموم به آن دسترسی فیزیکی دارند از میدان، خیابان و پارک یک شهر تا نمای بناهایی که آنها را تعریف و محدود می‌کند، جزو فضاهای عمومی شهری محسوب می‌شوند.

بی‌نظمی کالبدی: عبارت است از عدم پاکیزگی، نبودن جای پارک، خلوتی بیش‌ازحد، شلوغی آزاردهنده، روشنایی ناکافی و عدم امکان پیاده‌روی ساخته شده است.

عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهری ... ، زارعیان و راضی | ۱۴۱

بی‌نظمی اجتماعی: به مواردی مانند وجود ولگردان و گدایان خیابانی، وجود گروههای خلافکار، وجود افراد بی‌خانمان، رفتارهای خطرناک موتورسواران و ... اشاره دارد.

احساس امنیت: به حضور راحت و بدون ترس و دغدغه در فضاهای عمومی اشاره دارد که امنیت روانی، جانی و مالی را در برمی‌گیرد که با حضور نامحسوس انتظامات، رعایت استانداردهای ساخت‌وساز، روشنایی مناسب و ... تقویت می‌شود.

یافته‌های تحقیق

بررسی نظرات پاسخگویان از بی‌نظمی کالبدی و اجتماعی نشان می‌دهد حدود ۸۸ درصد از افراد بیان کردند که فضاهای عمومی بی‌نظمی کالبدی کمی دارد و در حدود ۹۰ درصد جوانان، بی‌نظمی اجتماعی را در مورد فضاهای عمومی کم ارزیابی کردند. با این حال در مورد متغیر میزان امنیت در اماکن عمومی این قضیه تا حدی متفاوت بود، آنجا که حدود ۲۶ درصد جوانان می‌گویند امنیت در اماکن عمومی وجود ندارد، ۲۲ درصد میزان امنیت را کم، حدود ۲۳ درصد متوسط و تنها ۲۳ درصد جوانان میزان امنیت در اماکن عمومی را بالا محسوب کرده‌اند. با توجه به این یافته معنادار، توجه به مقوله امنیت در فضاهای عمومی شهری از سوی مسئولان، بسیار حائز اهمیت قلمداد می‌شود، چرا که با توجه به این یافته که به‌عینه احساس امنیت جوانان در اماکن عمومی را پایین‌بازنمایی می‌کند، توجه به این مقوله اهمیتی دوچندان می‌یابد.

بنابراین ارزیابی و احساس آنها از فضای کنش، نقش بستری و زمینه‌ساز در تصمیم‌گیری ایفا می‌کند؛ چرا که رابطه میان ساختارهای عینی (امنیت) و صورتهای ذهنی (احساس امنیت) مبنای تصمیم‌گیری افراد است (Bayat, 2009). در نتیجه، تغییرات اساسی در زمینه اجتماعی اعتماد، یکی از مهم‌ترین عوامل بنیادی ایجاد امنیت و احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌شود (Giddens, 1999, Sztompka, 2012).

پاسخ جوانان به سؤال "به طور کلی در کدام فضاهای شهری کمتر احساس امنیت می کنید"، را می توان در جدول ۱ مشاهده کرد.

جدول ۱- احساس امنیت در فضاهای شهری

درصد	فراوانی		
۲۵/۵	۵۱	خیبر	پارک ها و فضای سبز
۷۴/۵	۱۴۹	بلی	
۶۱/۵	۱۲۳	خیبر	خیابان
۳۸/۵	۷۷	بلی	
۷/۰	۱۴	خیبر	پاساژها و مراکز خرید
۹۳/۰	۱۸۶	بله	
۱۰۰/۰	۶۰۰	کل	کل

با توجه به یافته های جدول ۱ احساس فقدان امنیت بیشتر در مورد خیابان صادق است، چرا که حدود ۹۳ درصد در مراکز خرید و پاساژها و حدود ۷۴ درصد در پارک ها و فضاهای سبز احساس امنیت می کنند ولی این احساس امنیت در مورد خیابان ها فقط حدود ۳۸/۵ درصد است و ۶۱/۵ درصد از جوانان از حضور در خیابان ها احساس عدم امنیت می کنند که این درصد بسیار قابل توجهی است، مضاف بر آن که مهم ترین عرصه فضای عمومی در هر شهری، خیابان های آن شهر است. خط مشی پیاده گستری و تبدیل برخی از خیابان ها و مسیرها به خیابان، نمی تواند حریف گسترش جمعیت و همچنین افزایش بی رویه خودروها شود. حجم بسیار زیاد وسایل نقلیه در خیابان های تهران، قدم زدن انبوه را نابود می کند؛ زیرا، عوامل متعددی قدم زدن در تهران و استفاده از این فضای عمومی را تهدید و تحدید می کنند. برای مثال، ناامنی اجتماعی در شهر، به ویژه برای زنان می تواند آنها را به استفاده هرچه بیشتر از خودروها ترغیب کند. یا اگر فقر شهری گسترش یابد و پیاده روه های شهر به محیط کسب و کار دست فروش ها و گداها و خیابان خواب ها و درماندگان شهری تبدیل شود، طبعاً این محیط برای قدم زدن دیگر مناسب نخواهد بود.

عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهری ... ، زارعیان و راضی | ۱۴۳

یکی دیگر از یافته‌های پژوهشی آن است که حضور جوانان در فضاهای عمومی شهری غالباً به صورت جمعی و نه فردی است. درواقع بر اساس یافته‌های پژوهش، تنها حدود ۱۴/۵ درصد جوانان به دلایل فردی به فضاهای عمومی مراجعه می‌کنند. در ادامه این یافته به صورت جدول ۲ بیان می‌شود.

جدول ۲- نحوه مراجعه افراد به فضاهای عمومی

فراوانی	درصد	درصد تجمعی	
۱۵۸	۲۶/۳	۲۶/۳	با خانواده
۸۷	۱۴/۵	۴۰/۸	تنها
۲۲۱	۳۶/۸	۷۷/۷	با دوستان همجنس
۴۷	۷/۸	۸۵/۵	با دوستان غیرهمجنس
۸۷	۱۴/۵	۱۰۰/۰	سایر موارد
	۱۰۰/۰		کل

این یافته پژوهشی نشان می‌دهد در برنامه‌ریزی‌هایی که برای مدیریت فضای عمومی انجام می‌شود لازم است برنامه‌هایی مدنظر قرار گیرد که به صورت جمعی انجام می‌شود. برای ارزیابی مهم‌ترین دلایل استفاده جوانان از فضاهای عمومی، از تحلیل رگرسیون و ضرایب استاندارد بهره گرفته شده است. به این صورت که دلیل جوانان استفاده از فضاهای عمومی به عنوان یک متغیر تعریف می‌شود و نقش سایر متغیرها در آن سنجیده می‌شود. بررسی ضرایب استاندارد می‌تواند مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار در ساخت متغیر دلیل استفاده را نشان دهد. چرایی استفاده جوانان از فضاهای سبز و پارک‌ها به ترتیب دلایل زیر بیان شده است:

- ملاقات دوستان،
- کسب آرامش،
- پیاده‌روی،
- زیبایی و جذابیت محیط.

نکته حائز اهمیت در این یافته‌های پژوهشی در مورد پارک‌ها و فضاهای سبز شهری، خصلت «پاتوق گونه» فضای عمومی شهری است تا آنجا که نخستین دلیل حضور جوانان در چنین فضایی، ملاقات با دوستان بیان شده است. اصولاً پارک‌ها، محصول دنیای مدرن و نیاز روزافزون انسان‌ها برای بودن و زیستن در کنار همدیگر است. لذا می‌توان با برگزاری همایش و جشنواره‌های هنری، نمایشگاه کتاب، تئاتر خیابانی، نمایشگاه عکس و نقاشی و حتی جشنواره‌های موسیقی، از اوقات فراغت جوانان به نحوی مطلوب‌تری بهره برد. در مورد چرایی استفاده جوانان از خیابان‌ها، به ترتیب دلایل زیر بیان شده است:

- اوقات فراغت و سرگرمی،

- پیاده‌روی،

- ملاقات دوستان،

- خرید.

این یافته نشان‌دهنده آن است که خیابان به مثابه عرصه‌ای است که در آن فرد جوان به دنبال گذراندن اوقات فراغت خویش و سرگرم کردن خود است. به عبارتی ما در خیابان‌های تهران شاهد حیات زنده قدم زدن هستیم. اگرچه این قدم زدن با موانع و مشکلات جدی روبه‌روست. هنوز ذائقه شهروند ایرانی با یک زندگی تمام‌عیار خودروبی کوک نشده است.

میل شهروندان به قدم زدن و اشتهای آن‌ها برای این کار هنوز وجود دارد. نسل جوان و به‌ویژه دختران از آن لذت می‌برند و به آن نیاز دارند. از این‌رو هنوز در مناطق گوناگون تهران شاهد حضور زنده عابران پیاده هستیم. این مهم از آن‌رو اهمیت دارد که با سیاست‌گذاری مناسب فرهنگی، می‌توان از هدررفت میلیون‌ها ساعات مفید جوانان جلوگیری کرد. در این میان باید توجه کرد که هرگونه برنامه اجرایی در این زمینه باید با لحاظ کردن ذائقه و سلیقه جوانان صورت پذیرد تا وجه سرگرم‌کننده آن برنامه مدنظر، مغفول واقع نشود.

در مورد چرایی استفاده از جوانان از مراکز خرید دلایل زیر به ترتیب بیان شده است:

- گذران اوقات فراغت و سرگرمی،

- خرید،

- پیاده روی،

- ملاقات با دوستان.

بر اساس یافته‌های پژوهش، ما شاهد آن هستیم که نخستین دلیل مراجعه جوانان به مراکز خرید، نه خرید کردن بلکه گذران اوقات فراغت و سرگرمی «پرسه زنی» بوده، و خرید کردن، پیاده روی و ملاقات با دوستان در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد چهار علت، کسب آرامش با ۲۹/۸ درصد، زیبایی و جذابیت محیط با ۲۹/۷ درصد، گذران اوقات فراغت و سرگرمی با ۲۰/۲ درصد و امن بودن با ۱۱/۷ درصد، بیش از ۹۰ درصد دلایل جوانان در استفاده از فضاهای عمومی را تشکیل می‌دهند.

از مهم‌ترین فرضیات تحقیق، وجود رابطه میان چهار متغیر بی‌نظمی اجتماعی، بی‌نظمی کالبدی، احساس امنیت و متغیر جمعیت‌شناختی مانند سن، جنس و تحصیلات با میزان استفاده از فضای عمومی است که در ادامه بدان خواهیم پرداخت.

جدول ۳- رابطه بین میزان استفاده از فضای عمومی با جنسیت پاسخگویان

کل	جنس پاسخگویان		دفعات مراجعه	میزان استفاده از فضای عمومی
	زن	مرد		
۲۲۷	۹۱	۱۳۶	تقریباً هر روز	
%۳۷/۸	%۳۰/۱	%۴۵/۶		
۱۸۳	۹۷	۸۶	تقریباً یک بار در هفته	
%۳۰/۵	%۳۲/۱	%۲۸/۹		
۱۰۵	۶۲	۴۳	تقریباً یک بار در ماه	
%۱۷/۵	%۲۰/۵	%۱۴/۴		
۸۵	۵۲	۳۳	به ندرت و اتفاقی	
%۱۴/۲	%۱۷/۲	%۱۱/۱		
۶۰۰	۳۰۲	۲۹۸	کل	
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰		

نتایج بررسی جدول تقاطعی میزان استفاده از فضای عمومی با جنسیت پاسخگویان را نشان می‌دهد مردان به‌صورت معناداری بیشتر از زنان از فضاهای عمومی استفاده می‌کنند. به‌طوری‌که نزدیک ۵۰ درصد از مردان هر روز در فضاهای عمومی حضور به هم می‌رسانند درحالی‌که کمتر از یک‌سوم زنان روزانه در فضاهای عمومی حضور دارند. برای سنجش معناداری ارتباط میان آن‌ها از آزمون کای اسکوئر بهره گرفته شده است که با توجه به جدول کای اسکوئر (خی دو)، رابطه میان میزان استفاده از فضای عمومی با جنسیت پاسخگویان در سطح ۹۹ درصد بوده است.

جدول ۴- آزمون کای اسکوئر رابطه میان میزان استفاده از فضای عمومی با جنسیت پاسخگویان

معناداری	درجه آزادی	مقدار	
۱/۰۰	۳	۱۷/۲۴۱ (a)	آزمون کای اسکوئر
		۶۰۰	تعداد

به نظر می‌رسد فضاهای عمومی شهری جایی برای زندگی روزمره زنان ندارد؛ به‌طوری‌که فضای عمومی، به گفته برخی متفکران شهری به‌عنوان فضای تاخت‌وتاز مردان طبقه متوسط به بالا تلقی شده است. این بدان معناست که در بیشتر جوامع، ازجمله ایران، زنان به‌ویژه زمانی که تنها باشند، نمی‌توانند از فضاهای عمومی شهری به راحتی بهره‌مند شود؛ چرا که آنان متعلق به خانه تلقی می‌شوند. همچنین نتایج این بررسی‌ها نشان می‌دهد عمده جوانان استفاده‌کننده از فضاهای عمومی را زنان و مردان مجرد تشکیل می‌دهند. این امر گویای این واقعیت است که مردان جوان مجرد بیشتر از زنان جوان مجرد دارای آزادی عمل و استقلال هستند. در فرهنگ سنتی ایران، حضور مردان مجرد در فضاهای عمومی، امر نکوهیده‌ای نیست، ولی بسیاری از خانواده‌های سنتی موافق حضور دختر مجرد در فضاهای عمومی نیستند. شاید دلیل استفاده کم دختران مجرد از این فضاها نیز همین علت باشد. اما اینکه اغلب زنان استفاده‌کننده از فضاهای عمومی هم جوان بوده و هم مجرد

عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از فضاهای عمومی شهری ... ، زارعیان و راضی | ۱۴۷

هستند، گویای مسئله مهمی است؛ زنان برای هویت‌یابی نیاز به دیده شدن دارند. کارکرد مهم فضاهای عمومی مانند پارک این است که این نیاز را برآورده می‌کند.

جدول ۵- رابطه میان میزان استفاده از فضاهای عمومی با سن پاسخگویان

کل	سن پاسخگویان			دفعات مراجعه	میزان استفاده از فضای عمومی
	از ۲۵ تا ۲۹	از ۲۰ تا ۲۴	از ۱۵ تا		
۲۲۷	۵۳	۱۰۹	۶۵	تقریباً هرروز	
%۳۷/۸	%۳۲/۵	%۳۸/۲	%۴۲/۸		
۱۸۳	۴۳	۸۳	۵۷	تقریباً یک‌بار در هفته	
%۳۰/۵	%۲۶/۴	%۲۹/۱	%۳۷/۵		
۱۰۵	۳۷	۴۹	۱۹	تقریباً یک‌بار در ماه	
%۱۷/۵	%۲۲/۷	%۱۷/۲	%۱۲/۵		
۸۵	۳۰	۴۴	۱۱	به‌ندرت و اتفاقی	
%۱۴/۲	%۱۸/۴	%۱۵/۴	%۷/۲		
۶۰۰	۱۶۳	۲۸۵	۱۵۲	کل	
%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰		

جدول فوق نشان می‌دهد که به‌طور متوسط بیش از یک‌سوم جوانان هرروز از فضای عمومی استفاده می‌کنند و بیش از یک سوم دیگر نیز حداقل هفته‌ای یک‌بار از فضای عمومی استفاده می‌کنند. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت برنامه‌ریزی و ساماندهی فضای عمومی و نقش آن در پرکردن اوقات فراغت جوانان است.

جدول ۶- آزمون کای‌اسکوئر میان سن پاسخگویان و دفعات مراجعه

درجه معناداری	درجه آزادی	مقدار	
۰۰۶	۶	۱۷/۹۸۳ (a)	کای اسکوئر
		۶۰۰	تعداد

با توجه به جدول ۶ دو متغیر میزان استفاده از فضای عمومی و سن پاسخگویان ۹۹ درصد با هم رابطه دارند.

جدول ۷- رابطه میان میزان استفاده از فضای عمومی با احساس امنیت

میزان استفاده از فضای عمومی	دفعات مراجعه	اصلاً	کم	متوسط	زیاد
تقریباً هر روز تقریباً یکبار در هفته تقریباً یکبار در ماه به ندرت و اتفاقی (۴۳)	تقریباً هر روز	۴۴/۲٪	۳۵/۳٪	۴۸۵/۵	۲۵/۷٪
	تقریباً یکبار در هفته	۳۱/۴٪	۳۶/۱٪	۲۶/۵٪	۲۸/۶٪
	تقریباً یکبار در ماه	۹/۰٪	۱۳/۵٪	۱۲/۵٪	۳۲/۰٪
	به ندرت و اتفاقی	۱۵/۴٪	۱۵/۰٪	۱۲/۵٪	۱۳/۷٪
کل			۱۰۰٪	۱۰۰٪	۱۰۰٪

نتایج گویای آن است بین دو متغیر میزان استفاده از فضای عمومی با احساس امنیت پاسخگویان ۹۹ درصد رابطه وجود دارد.

بر طبق یافته‌های پژوهش و تحلیل آن، رابطه میان چهار متغیر بی‌نظمی اجتماعی، بی‌نظمی کالبدی، احساس امنیت و متغیر جمعیت‌شناختی مانند سن، جنس و تحصیلات با میزان استفاده از فضای عمومی در سطح ۹۹ درصد تأیید شد.

این فضاها برای افراد مختلف جذابیت لازم را دارند. همچنان که در این پژوهش اثبات شد، پژوهشگران دیگری در دنیا با بررسی بیش از هزار فضای عمومی در سراسر جهان، دریافتند که موفق‌ترین و کاراترین فضاهای عمومی چهار کیفیت کلیدی دارند: این فضاها در دسترس هستند، افراد در آنها درگیر فعالیت می‌شوند، راحت بوده و دارای مناظر

زیبایی هستند، و در نهایت مکانی اجتماعی هستند؛ یعنی جایی که افراد می‌توانند همدیگر را ملاقات کرده و با یکدیگر تعامل داشته باشند.

یکی دیگر از مؤلفه‌های بسیار مهم در بررسی کیفیت فضای عمومی، اجتماعی بودن آن است که در این پژوهش با عنوان متغیر بی‌نظمی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. این مؤلفه، کیفیتی خاص است که یک فضا به‌سختی به آن دست می‌یابد. زمانی که افراد دوستانشان را ملاقات می‌کنند، یا با همسایگانشان سلام و احوالپرسی کرده و در فعل‌و‌انفعال با بیگانگان احساس راحتی می‌کنند، احساس می‌کنند که به‌نوعی به جامعه‌شان متصل‌اند و می‌توانند فعالیت‌های اجتماعی مختلفی را بروز و پرورش دهند (Saifae, 2005).

بحث و نتیجه‌گیری

حضور در فضاهای عمومی از ویژگی‌های سبک زندگی شهری و به‌ویژه کلان‌شهری است. زندگی چند میلیون انسان در یک محیط مصنوع بزرگ به اسم کلان‌شهر هنگامی امکان شکل‌گیری و استمرار خواهد داشت که افراد بتوانند فضیلت‌های شهری مانند بی‌تفاوتی مدنی را درونی کنند. بی‌تفاوتی مدنی عبارت است از رعایت حریم موردی دیگران و پرهیز از مداخله نابجا و یا خشونت‌بار در امور و زندگی دیگر شهروندان. بی‌تفاوتی مدنی وضعیتی است که در آن شهروندان تلاش می‌کنند ضمن احساس مسئولیت‌پذیری نسبت به شهر، از درگیر شدن با دیگران، قضاوت کردن درباره آنان و اعمال خشونت نمادین علیه آنها اجتناب کنند. کلان‌شهرها با سبک زندگی ویژه خود، امکان توسعه فضیلت‌های مدنی را فراهم می‌کنند. قدم زدن در خیابان‌ها، پاساژها، پارک‌ها و دیگر فضاهای شهری مستلزم نوعی زیست‌شهری مسالمت‌آمیز همراه با فضیلت‌های مدنی گوناگون، به‌ویژه بی‌تفاوتی مدنی است.

براین اساس، حضور در فضاهای عمومی شهری از جنبه‌های مختلف بر زیست اجتماعی شهروندان تأثیرگذار است. لذا هرچه که این حضور را تحدید و مشروط کند و شهروندان را هر چه بیشتر به عرصه‌های موردی خود براند می‌تواند سرمایه اجتماعی کشور را تخریب کند.

همچنین دموکراتیک شدن فضاهای شهری رابطه مستقیمی با حضور گسترده زنان در فضاهای شهری دارد. نظریه‌پردازان اجتماعی به فرآیند زنانه شدن فرهنگ توجه و تأکید ویژه‌ای داشته‌اند. زنانه شدن به معنای گسترش یا افزایش نقش زنان در فرآیندهای تولید، توزیع و مصرف نمادهاست. در این فرآیند تمام عرصه‌های مهم اجتماعی از جمله زندگی شهری بیش از هر زمانی توسط زنان تولید و بازتولید می‌شوند. گسترش مراکز آموزش زنانه، دانشگاه‌ها، پارک‌ها و فضاهای سبز، مغازه‌ها، فروشگاه‌های زنانه و اماکن و مراکز اداری در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی زنانه در دهه‌های اخیر به‌ویژه در کلان‌شهر تهران بیانگر رشد فزاینده فضاهای کلان‌شهری زنانه است.

یکی از ابعاد مهم زنانه شدن فضاهای شهری، حضور زنان در شهر به‌صورت پیاده و قدم زدن است. قدم زدن با جنسیت رابطه‌ای نزدیک دارد. قدم زدن در جامعه شهری امروز عمدتاً، «کنش روزمره زنانه» است تا مردانه، اگرچه در شهر نیز می‌توان حضور مردان را نیز مشاهده کرد. از آنجایی که مردان به‌عنوان گروه‌های فرادست اجتماعی، قدرت را در اختیار دارند، در نتیجه آنها فرصت فراغت کمتری برای قدم زدن در اختیار دارند. آنها به مشاغل مهم اقتصادی و سیاسی مشغول‌اند. روز را در پشت صندوق‌های قدرت یا صندوق‌های پول به سر می‌کنند و شب نیز فرصت استراحت و آرامش آنها در خانه است.

نبود آمایش مناسب شهری، پیاده‌روهای نامناسب، ساخت‌وسازهای بی‌رویه، خیابان‌ها، کوچه‌های غیراستاندارد، ایجاد اشکال غیرمتعارف و غیرمنطقی در فضا نظیر دوربرگردان‌ها، میدان‌های نیمه‌بسته و ... می‌تواند محدودکننده حضور فیزیکی شهروندان باشد.

پیشنهادهای

نتایج پژوهش، دو دسته راه حل را برای بهبود وضعیت رضایت از فضاهای عمومی شهری پیش پای برنامه ریزان شهری قرار می دهد: مدیریت فضاهای عمومی شهری و ساماندهی فضاهای شهری. مدیریت فضاهای عمومی عبارت است از: مجموعه فرآیندها و اعمالی که درصدد اطمینان یافتن از ایفای نقش های قانونی فضای عمومی است، و همچنین کنش های متقابل و تأثیرات چندگانه کارکردهای مذکور را به گونه ای مدیریت می کند که برای کاربران قابل قبول باشد.

بر اساس تحلیل متغیرهای پژوهش، برخی از پیشنهادهایی که لازم است در طراحی فضاهای شهری و تدوین مقررات مربوطه مدنظر قرار گیرد به شرح زیر می باشد:

- اجتناب از ایجاد فضاهای عمومی بسیار بزرگ و غیرقابل کنترل رسمی یا عمومی،
- توسعه و افزایش پیاده راه ها و اماکن مناسب برای پیاده روی،
- گسترش آموزش های فرهنگی مبنی بر مدارای مدنی،
- رعایت تناسب در طراحی فضاهای شهری،
- تنظیم میزان تراکم و فشردگی جمعیت بهینه در مکان های عمومی با خودداری از طراحی فضاهای تنگ،
- توجه به کیفیت نمایانی فضا که در آن نه تنها اشیا و فعالیت ها قابل رویت اند، بلکه به شدت و به وضوح خود را به تمام حواس آدمی عرضه می کنند،
- توجه به جلوگیری از خلأ اطلاعات یا وجود اطلاعات محیطی گمراه کننده تا افراد در یافتن مسیر خود حداقل احساس گم گشتگی را داشته باشند،
- توجه به تأمین روشنایی کافی فضاهای اصلی و جانبی مکان در شب،
- ایجاد امکان رعایت پاکیزگی اماکن عمومی از طریق ظروف زباله مناسب،
- جمع آوری زباله ها و مدیریت فاضلاب،
- ایجاد امکان دسترسی به خدمات حمل و نقل عمومی.

سپاسگزاری

از مرکز تحقیقات راه مسکن و شهرسازی به عنوان حامی مادی و معنوی این مطالعه سپاسگزاری می شود.

تعارض منافع

در این مقاله تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Maryam Zareian

Vida Razi

<https://orcid.org/0009-0002-9270-252X>

<https://orcid.org/0000-0003-2302-6337>

منابع

- آبنیکی، الهه (۱۳۹۱)، «بررسی جامعه‌شناختی استفاده جوانان از فضای عمومی تهران (مطالعه موردی مجتمع تجاری میلاد نور)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران.
- آلتمن، ایروین (۱۳۸۲)، «محیط و رفتار اجتماعی»، ترجمه: علی نمازیان، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- بیات، بهرام. (۱۳۸۸) «جامعه‌شناسی احساس امنیت»، تهران: امیرکبیر.
- بیکن، ادموند (۱۳۷۶)، «طراحی شهرها»، ترجمه فرزانه طاهری، مرکز مطالعات و پژوهش‌های شهرسازی و معماری ایران.
- ذوقی، علی (۱۳۸۹)، «سنجش کیفیت محیط بر مبنای فضای عمومی موفق»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- رشید پور، نازیلا (۱۳۸۹)، «تبیین عوامل مؤثر بر موفقیت فضای عمومی؛ (نمونه موردی خیابان امام خمینی تبریز)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- رفیعیان، مجتبی؛ علی، عسگری (۱۳۸۱)، «سالمندان و ضرورت آمایش فضاهای شهری»، همایش بین‌المللی سالمندان، دانشکده بهزیستی و توانبخشی.
- زتومکا پیوتر (۱۳۹۱) اعتماد: نظریه جامعه‌شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، نشر شیرازه
- سیفایی، مهسا (۱۳۸۴)، «مطالوبیت سنجی استفاده از فضاهای عمومی با تأکید بر برنامه‌ریزی مشارکتی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس.
- کاشانی جو، خشایار (۱۳۸۹)، «بازشناخت رویکردهای نظری به فضای عمومی شهری»، هویت شهر، شماره ۶.
- گل. یان. (۱۳۸۹)، «فضاهای عمومی و زندگی جمعی»، مترجم: علی غفاری و صادق سهیلی پور، دانشگاه شهید بهشتی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، «تجدد و تشخص جامعه و هویت شخصی در عصر جدید»، ترجمه ناصر

- مدنی پور، علی (۱۳۷۹)، «طراحی فضای شهری»، ترجمه: فرهاد مرتضایی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.

- مدنی پور، علی (۱۳۸۷)، «طراحی فضای شهری نگرشی بر فرآیندی اجتماعی و مکانی»، مترجم: فرهاد مرتضایی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری. چاپ سوم.

- Bonnes, Mirilia et. al. (1991). Crowding and Residential Satisfaction in the Urban Environment: A Contextual Approach, Environment and Behavior, Vol. 23. No. 5.
- Carmona, M., C. Magalhães and L. Hammond. (2008). Public space: the management dimension. London, outledge
- Fleury-Bahi, Ghazlane et al. (2008). Processes of Place Identification and Residential Satisfaction, Environment and Behavior, Vol. XX, No. X. Available at: <http://online.sagepub.com>.
- Van Camp, Irene., Leidelmeijer, Kess., Marsman, Gooitske., de Hollander, Augustinus. (2003). Urban environmental quality and human well-being Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, Journal of Landscape and Urban Planning, Vol 65, pp. 5-18.
- Tibbalds, F. (1992). Making people friendly towns: Improving the public environment In towns and cities, Longman press, Harlow, Essex

استناد به این مقاله: زارعیان، مریم و راضی، ویلا. (۱۴۰۳). عوامل مؤثر بر استفاده جوانان از فضاهای عمومی

شهری، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۱ (۱۰۵)، ۱۲۷-۱۵۴.

Social sciences Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.